

2. Hospodaření kulturních institucí v roce 2014

2.1. Zdroje financování kultury

Celková výše finančních zdrojů vstupujících do sektoru kultury dosáhla v roce 2014 více než 225,8 mld. Kč (viz tab. č. 1 v příloze). V porovnání s rokem předcházejícím to bylo o 6,5 mld. Kč (o téměř 3 %) více. Použitelnými zdroji se rozumí veškeré provozní příjmy (snížené o zaplacené daně), investiční dotace, přijaté úvěry a půjčky (bez splacených), dary apod. získané institucemi s převažujícími kulturními aktivitami získané během referenčního roku.

Co se původu finančních zdrojů týče, největší část jich pochází z oblasti finančních a nefinančních podniků (dále také "podniky"), na druhém místě jsou domácnosti, na třetím veřejné rozpočty, dále neziskové instituce a na posledním místě je mezinárodní prostředí.

V jednotlivých oblastech (odvětvích) kultury je obrázek podílů zdrojů financování poněkud odlišný. Zatímco v kulturním dědictví, interpretačním umění, uměleckém vzdělávání a v činnostech správního charakteru jsou rozhodující veřejné rozpočty (se zhruba dvoutřetinovým podílem), v tržně orientovaných odvětvích (výtvarné umění, tisk, média, architektura, reklama) to jsou zdroje podniků a domácností.

Jak ukazuje následující tabulka, v pětileté časové řadě (2010 - 2014) jsou patrné tendence růstu podílů domácností a veřejných zdrojů na celkových zdrojích a naopak poklesu podílů podniků. Veřejné a ostatní zdroje v zásadě stagnují. S ohledem na poměrně nízkou absolutní úroveň, jsou výkyvy podílů ostatních zdrojů velmi vysoké.

Podíly jednotlivých zdrojů na financování kultury

v %

Původ zdroje	2010	2012	2013	2014	Index 2014/10
Veřejné rozpočty	13,5	14,5	15,8	15,9	117,8
Domácnosti	16,8	19,3	19,5	20,2	120,2
Podniky	66,7	62,2	62,5	61,8	92,6
Neziskové instituce	2,8	3,2	1,1	1,1	39,3
Ostatní svět	0,2	0,8	1,1	1,0	500,0

Z veřejných rozpočtů bylo v roce 2014 věnováno na kulturu téměř 35,9 mld. Kč, tj. o 1 236 mil. Kč (o 3,6 %) více než v roce předcházejícím. Tato částka představuje konsolidované provozní a investiční výdaje organizačních složek státu, územních samosprávných celků a státních mimorozpočtových fondů (kultury a pro podporu a rozvoj české kinematografie) na bázi pokladního plnění.

Z celkové výše výdajů bylo více než 30,1 mld. Kč určeno na provozní účely a necelých 5,8 mld. Kč na investice. Z pohledu úrovně veřejných zdrojů bylo nejvíce - jak provozních, tak i investičních prostředků - vydáno na kulturu z obecních a městských rozpočtů (více než 62,4 %) a to zejména do oblasti kulturního dědictví, interpretačního umění a uměleckého vzdělávání.

Celková částka věnovaná kultuře v roce 2014 představovala 2,15 % veřejných rozpočtů.

Nepřímou pomocí státu kultuře je nemožné kvantifikovat, mimo jiné i proto, že její část může přicházet i prostřednictvím výdajů domácností a podniků (snížení základu daně v případě daru kulturní instituci).

Výdaje domácností na kulturu se v roce 2014 také zvýšily a dosáhly 45,6 mld. Kč, což je o 6,5 % (2,8 mld. Kč) více než v předcházejícím roce. Podíl domácností na finančních zdrojích kultury v porovnání s ostatními zdroji vzrostl nejvíce.

Výdaje domácností směřovaly zejména do sféry médií a tisku (televize, rozhlas, kino, knihy a tisk atd.) a to ve výši 31,8 mld. Kč, což představuje podíl téměř 70 %. Mnohem méně prostředků domácnosti vydaly v oblasti kulturního dědictví, živé umělecké tvorby (interpretační a výtvarné umění) a uměleckého vzdělávání (7,6 mld. Kč). Výdaje domácností na kulturu mají nejčastěji podobu vstupného, koncesionářských poplatků, jiných poplatků za služby, úhrad školného, zápisného a úhrad nákupů zboží kulturní povahy (knihy, časopisy, obrazy, starožitnosti atd.).

Podíl výdajů domácností na kulturu na celkových čistých peněžních výdajích domácností dosáhl v roce 2014 zhruba 3,4 %.

V rámci ostatních zdrojů financování kultury (téměř 64 % podíl na celkových zdrojích) mají nejvýznamnější postavení finanční a nefinanční podniky (139,8 mld. Kč), dále nevládní neziskové instituce (2,5 mld. Kč). Zdrojem doplňkového charakteru byly prostředky ze zahraničí (2,1 mld. Kč). V porovnání s předcházejícím rokem byly ostatní zdroje o 2,5 mld. Kč (1,8 %) vyšší.

Co se týče jejich rozdělení do jednotlivých oblastí, směřovaly ostatní zdroje zejména do reklamy (65,4 mld. Kč), médií (22,5 mld. Kč) a tisku (23,3 mld. Kč). Na druhé straně mnohem méně do oborů živé umělecké tvorby, ve kterých tradičně převažuje účast zdrojů veřejných.

Zvýšení všech finančních zdrojů kultury (vyjma zdrojů ze zahraničí) má bezesporu souvislost s počínajícím návratem ekonomického růstu v roce 2014.

Rozdílná míra uplatnění zdrojů v jednotlivých kulturních oblastech je odrazem odlišné úrovně rozvoje tržních vztahů v kulturním sektoru. Zatímco se veřejné zdroje nejvíce angažují v oblasti kulturního dědictví, uměleckého vzdělávání, interpretačního umění a správy, tak domácnosti a zejména podniky v oblastech tisku, audiovizu, reklamy a architektury.

2.2. Mikroekonomický pohled

Tabulky č. 3 a č. 4 uvedené v příloze umožňují hodnotit základní ekonomické ukazatele z výkazů zisku a ztrát kulturních institucí získané z ročních zjišťování podnikového charakteru (výkazy P 5 – 01, NI a KULT). Je třeba dodat, že podniky jsou v rámci těchto šetření zařazovány do jednotlivých odvětví či oborů dle zásady převažující části tržeb a tak jejich veškeré tržby nutně nepocházejí z aktivit kulturního charakteru. Na druhé straně nejsou zahrnuty podniky, které mohou provozovat i kulturní činnosti avšak převažující část jejich tržeb souvisí s aktivitami ne-kulturními. Cenou za úplnější pohled, který tak získáváme je nižší přesnost (resp. „odvětvová“ jemnost či čistota) zjištěných dat.

Jak ukazují tab. č. 3, 4 a 10, hospodaření sektoru kultury skončilo v roce 2014 kladným hospodářským výsledkem ve výši 14,7 mld. Kč. Tato částka zhruba odpovídá ziskové marži (zisk po zdanění dělený tržbami) ve výši 6,9 % (tj. o 3,5 p. b. více než v roce 2013). Také tento výsledek svědčí o tom, že ekonomické oživení patrné od roku 2014 neminulo ani kulturu.

Hospodaření jednotlivých oblastí kultury a poskytovatelů kulturních služeb je tradičně velmi nevyrovnané. Zatímco v kulturním dědictví a částečně i v interpretačním umění bylo dosaženo nemalé ztráty (archive, knihovny a hudební soubory), jiná odvětví byla naopak značně zisková (reklama, architektura, média, tisk). Podle stupně ekonomické soběstačnosti (relace mezi tržbami za vlastní výkony a celkovými výdaji) lze v rámci sektoru kultury odlišit dvě rozdílné sféry hospodaření. Do první patří oblasti tradičního umění

orientované spíše na publikum a návštěvnost, pro které je nepostradatelná finanční podpora z veřejných zdrojů (kulturní dědictví, divadla, soubory, festivaly atd.) a do druhé – orientované na trh – lze zařadit sféru kreativních aktivit (reklama, architektura, design) a dále média a tisk.

To je zřejmé i na úrovni stupně soběstačnosti (relace tržeb za vlastní výkony k celkovým výdajům), který při průměrné úrovni 89,4 % dosahuje v např. v tvorbě videoher 179,5 %, v designu 109,6 %. Na druhé straně v interpretačním umění pouze 34,8 %.

Tabulka č. 7 obsahuje údaje o zaměstnanosti a mzdách v kultuře. V roce 2014 v kultuře pracovalo více než 90 tis. pracovníků, z toho zhruba 81 tis. zaměstnanců (přepočtený stav) a zbytek dobrovolníků bez nároku na odměnu. Nad tento počet lze zřejmě předpokládat dalších několik tisíc osob pracujících v resortu na základě dohod o pracovní činnosti či v postavení osoby samostatně výdělečně činné. Pokud bychom přepočítali výši vykázaných ostatních osobních výdajů a honorářů v kultuře pomocí průměrných mezd podle daných oblastí, dojdeme k počtu dalších cca 7 tis. pracovníků zapojených na základě dohod a autorských smluv (přepočtených na plnou pracovní dobu). Z výsledku různých statistických zjišťování lze odhadovat, že v kultuře dále působí cca 45 tis. OSVČ (majitelů). Celkem by tedy bylo možné odhadnout počet osob pracujících v kultuře zhruba na 150 tis. (zaměstnanců, dobrovolníků, pracovníků na dohody, autorů a OSVČ). Tento počet samozřejmě nezahrnuje pracovníky zabývající se kulturními aktivitami v ne-kulturních organizacích.

Průměrná hrubá měsíční mzda v kultuře v roce 2014 dosáhla 25 588 Kč a byla o 19 Kč nižší než celostátní mzda (25 607 Kč). Zejména v případě kultury platí, že průměr (jako charakteristika celého souboru) má velmi nízkou vypovídací schopnost. Samozřejmě, že i do oblasti mezd se promítají podstatné rozdíly v úrovni hospodaření dvou odlišných sfér sektoru kultury – tradičních odvětví na straně jedné a médií, tisku a kreativních oborů na straně druhé (viz tab. č. 10). Zatímco v kulturním dědictví nedosáhla průměrná měsíční mzda ani 20 tis. Kč, tak v tisku to bylo zhruba 29 tis. Kč a v oblasti audiovizuální a interaktivní techniky více než 40 tis. Kč. Celkově platí, že více než 77 % zaměstnanců v sektoru kultury pracuje v odvětvích s nižší než celostátní průměrnou mzdou (viz tab. č. 7).

Rozdílné ekonomické podmínky a výsledky mají svůj odraz také v investiční aktivitě. Při průměrné intenzitě investic v přepočtu 149,4 tis. Kč na zaměstnance v celém kulturním sektoru to bylo v oborech tradičního umění jen 94,3 tis. Kč, v kreativních průmyslech 213,6 tis. Kč a v kulturních průmyslech (tisk a média) až 194,8 tis. Kč (viz tab. č. 10).

Pohled na hospodaření sektoru lze částečně doplnit daty o vývozu a dovozu kulturního zboží a služeb (viz tab. č. 9). V zahraničním obchodu se zbožím a službami kulturního charakteru bylo dosaženo – podobně jako v předcházejících letech – kladného salda (3,5 mld. Kč). V této souvislosti je však třeba dodat, že uvedené údaje neodrážejí celý rozsah obchodní výměny v oblasti kultury (příslušná šetření jsou výběrová). Metodika propočtu ukazatelů zahraničního obchodu byla navíc v roce 2014 aktualizována v návaznosti na záměry Eurostatu v této oblasti a dále podle specifikace výrobků uměleckých řemesel provedené Národním ústavem lidové kultury.

2.3. Makroekonomický pohled

Charakteristiku úrovně hospodaření kultury, jako celku i jejích jednotlivých částí, zcela přirozeně provází otázka místa a váhy tohoto sektoru v ekonomice. Při hledání odpovědi je třeba využít údajů a metod národního účetnictví.

S ohledem na disponibilní data o sektoru kultury se jeví jako nejvhodnější pro vyčíslení makroekonomických ukazatelů výrobní (odvětvová) metoda výpočtu hrubého domácího produktu (HDP). Podle ní se tento ukazatel rovná součtu hrubé přidané hodnoty zjištěné odpočtem mezispotřeby od hodnoty produkce (HPH)

a čistých daní, tj. daní z daného odvětví snížených o dotace poskytnuté tomuto odvětví.

Vstupní data do propočtu by měla vycházet z údajů národního účetnictví, zejména pak z tabulek dodávek a užití. Tyto údaje představují svým způsobem optimální informační soustavu co do své komplexnosti, konzistence a mezinárodní srovnatelnosti. Uvedené přednosti jsou však vykoupeny vysokou pracností a z pohledu uživatelů dat dlouhou dobou čekání na (postupně upřesňované) výsledky.

Nutno dodat, že na základě těchto údajů lze makroekonomické ukazatele sektoru kultury spíše odhadovat než přesně kalkulovat. Je tomu tak zejména pro - z našeho pohledu - nevhodné členění dat v tabulkách dodávek a užití pouze do úrovně oddílů (na 2 místa NACE), zatímco kulturní aktivity jsou často až na úrovni tříd (4 místa NACE). Jedním příkladem za všechny mohou být architektonické činnosti v tabulkách dodávek a užití, které zahrnují celý oddíl 71 CZ-NACE. Za součást kulturního sektoru je však považována pouze třída 71.11. Data odpovídající kulturním aktivitám je nutno získávat složitým postupem s využitím znalosti různých vztahů – např. v úrovni produktivity práce mezi třídami či podílu spotřeby materiálu, energie a služeb na výnosech atd. - mezi údaji zjištěnými v rámci statistických šetření (podniková šetření, KULT, NI).

Z předběžných údajů obsažených v tabulkách dodávek a užití byla propočtena váha kulturního sektoru na celkové produkci ČR v roce 2013 v rozsahu 2,11 % (203,3 mld. Kč) a na hrubé přidané hodnotě v úrovni 2,26 % (82,8 mld. Kč).

Pomocí upřesněných údajů lze tato data poopravit resp. mírně snížit. Podíl kulturního sektoru na celkové produkci lze odhadovat na 2,09 % (200,9 mld. Kč), jeho podíl na HPH ve výši 2,23 % (81,4 mld. Kč) a na HDP v úrovni 1,34 % (54,5 mld. Kč). Poměrně nižší objem HDP v porovnání s HPH je dán relativně nízkou úrovní daní vztahujících se ke kulturnímu sektoru a naopak vysokou částkou přijatých provozních dotací.

Z předběžných dat lze za rok 2014 předpokládat (odhadovat), že objem produkce v kulturním sektoru dosáhl 201,2 mld. Kč (1,97 % na celostátní produkci) a úroveň HPH 83,5 mld. Kč (tj. 2,17 % z celkové HPH vytvořené v ekonomice). Objem HDP vytvořeného v kultuře lze odhadovat v úrovni 59,7 mld. Kč (1,4 % z celkového HDP). Výchozí předběžné údaje budou dále zpřesňovány a výše uvedený odhad zřejmě mírně pozmění.

Nicméně, tato předběžná data nasvědčují tomu, že v rámci růstu celé ekonomiky v roce 2014 se zvýšila i ekonomická výkonnost a efektivnost subjektů v kultuře. Při mírném meziročním nárůstu produkce došlo ke snížení mezispotřeby a ke znatelnému zvýšení hrubé přidané hodnoty a hrubého domácího produktu.

